

historische kring

HALFJAARLIJKS BERICHT N° 1 oktober 1990

HISTORISCHE KRING . POSTBUS 29 . 9989 ZG WARFFUM . tel. 05950-1234

VOORWOORD

Voor u ligt het eerste halfjaarbericht van de Stichting Historische Kring voor het gebied Noordelijk Hunsingo.

Deze nog jonge stichting wil trachten de kennis van de geschiedenis in het algemeen en die van het eigen gebied te bevorderen.

Door het bijeenbrengen van historische gegevens en bescheiden, het beschikbaar stellen van gegevens en het aanleggen van een archief, wil de stichting haar doel verwezenlijken.

Zo wil zij zich ook beschikbaar stellen voor het verrichten van diensten aan gemeente(n) en instellingen door bv. het samenstellen van lesbrieven voor scholen. Maar ook wil zij zich richten op publicaties over dorpen, voormalige gemeenten en dergelijke. Een voorbeeld daarvan moge het reeds in 1989 uitgegeven boek over de Historie van Warffum, Breede en Rottumeroog zijn.

Ik hoop met het voorgaande uw belangstelling voor de historie van

het gebied waarin wij dagelijks wonen en werken te hebben gewekt en hopen u als donateur van onze stichting te mogen begroeten. Graag tot ziens op onze eerste bijeenkomst.

J.P.J. Knol, voorzitter

BERICHTEN (vervolg op pag. 9)

De gemeente **Hefshuizen** heeft het meerjaren programma Monumenten 1991-1995 vastgesteld.

Bij de afhandeling van subsidieaanvragen, welke na 1-1-'90 zijn of worden ingediend zal de Rijksdienst voor de Monumentenzorg de meerjarenprogramma's 1990-1994 van de voormalige gemeenten als uitgangspunt nemen.

Gevraagde subsidie t.b.v. het budgetjaar 1991 ev. betreffen de volgende objecten (uitvoering geheel of gedeeltelijk in 1991):

- woonhuis Oosterstraat 22 te Warffum
- molen Jonge Jan te Uithuizen (gephaseerde uitvoering)
- boerderij Kloosterwijthwerd te

INHOUD

voorwoord, J.P.J. Knol	1
berichten, J. Toonstra	1
iets over het ontstaan van de dorpen in de gemeente Hefshuizen, M.A. Holtman	3
boekbespreking, C.G. Reinders	5
over de geschiedenis en de restauratie van de kerk te Usquert, J. Bekooy	6

dit is een uitgave van de Stichting Historische Kring

redactie

E. de Boer
J. Toonstra
mw. A.C. van der Werf

stichtingsbestuur

J.P.J. Knol, voorzitter
C.G. Reinders, penningmeester
J. Toonstra, secretaris
W. Duinkerken
mw. A.C. van der Werf
J.F.B. Zuidema
M.A. Holtman
Th. Smit
E. de Boer
A.F. Muntinga

IETS OVER HET ONTSTAAN VAN DE DORPEN IN DE GEMEENTE
HEFSHUIZEN. DEEL I

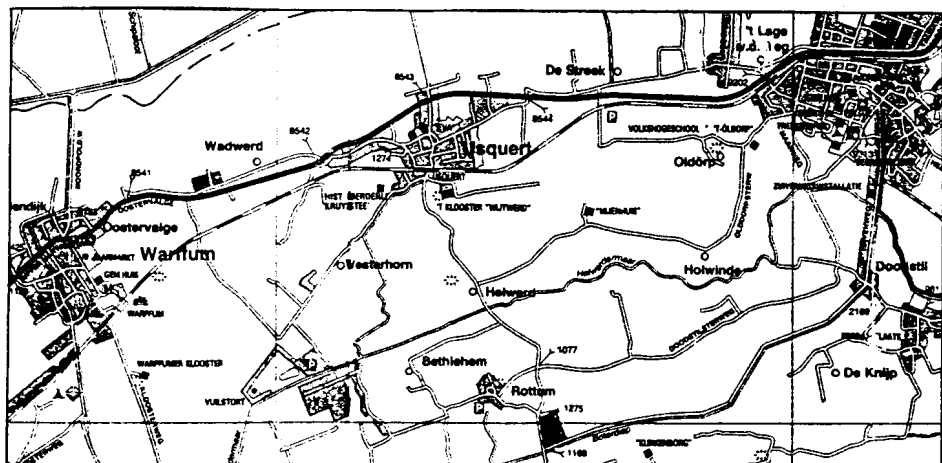
De tegenwoordige gemeente Hefshuizen telt een groot aantal dorpen, die allemaal een verschillende achtergrond hebben, wat hun ontstaan betreft. De oudste dorpen zijn ongetwijfeld Stitswerd, Rottum, Usquerd en Warffum en misschien Zandweer. De eerste drie zijn wierdedorpen en de andere twee valgedorpen. In het verhaal over het leven van Liudger, de beroemde zendeling uit Engeland, die hier op de wierde Helwerd, tussen Rottum en Usquerd, de blinde bard of liedjezanger Bernlef bekeerde, wordt ook al het dorp Warffum genoemd en deze gebeurtenis moeten we plaatsen rond het jaar 782. Deze Vitae (levensbeschrijving) Liudger wordt bevaard in het klooster Werden in Duitsland en is geschreven in het beging van de negende eeuw, zo rond het jaar 807. Het leuke van zo'n verhaal is wel dit, dat er bepaalde dorpen en geologische bijzonderheden worden vermeld, waardoor we nu nog een inzicht krijgen in het landschap van toen in deze streek. Er wordt gezegd, dat Bernlef en Liudger op weg naar Usquerd eerst richting Warffum reizen om in voornoemd dorp te komen. Dit is volkomen logisch als we rekening houden met het feit, dat het dorp Usquerd in die tijd een soort schiereiland was, het-

welk alleen kon worden bereikt over een kwelderrug, waar Warffum toen en nu ook op lag. Die kwelderrug was zo hoog, dat er bijna nooit water uit zee overheen stroomde. Daardoor werd er dan ook landbouw op beoefend, waar de naam valge (Ooster- en Westervalge) aan herinnert. Een valg is dus bij uitstek geschikt om op te wonen en landbouwgewassen te verbouwen. Op deze valg stond ook de boerderij "Kruisstee", bij Usquerd, die in onze lokale geschiedenis onderwerp is in een prachtige legende. Een andere bekende boerderij in die tijd in Usquerd in de "Gaikemaheerd", nu bekend onder de naam "Luidema", waarop de familie Boekhorst woont. Op het Rijksarchief in Groningen zijn nog enkele koopcontracten van deze boerderij te vinden uit de 14e eeuw. Deze aankopen betreffen enkele keren stukken land buiten de hoge kwelderrug aan de zeekant met een onbekende oppervlakteaanduiding, namelijk "Schare werpta". Schare betekent aandeel in een gemeenschappelijke weide of kwelder.

Na deze uitweiding is het wel duidelijk dat er een pad liep van Helwerd naar Warffum langs de Gaikemaheerd. Dit is juist, want door de komst van de spoorweg in

1890 is dit pad in onbruik geraakt, naar oude inwoners van Warffum mij vertelden. Er scheen wel een mogelijkheid te zijn om onderweg van Helwerd naar Warffum een pad te volgen naar Usquerd. Dit is vrij logisch, gezien de laagten die er in de Westerhorn zijn. De vuilstortplaats is indertijd geplaatst op de oude Tjuchems, of Tiucha, een gemeenschappelijk eigendom van zeven boeren uit het dorp en omgeving. Het woord Tiuche betekent: laaggelegen, drassige gronden. Dit is eveneens een bevestiging van de theorie dat Usquerd oudtijds een soort eiland was. Tussen Usquerd en Uithuizen lag eveneens die binnensee, die later door de monniken van het Rottumer klooster is ingedijkt, vanuit de boerderij Nijenhuis aan de hoge dijk tussen Helwerd en Uithuizen. Het opmerkelijke van deze inpoldering is wel dit, dat de gronden aan de zuid-

zijde van deze hoge dijk oudtijds werden opgegeven in grazen, dus de oude oppervlaktebenaming voor groenland (rottumer grazen) en de gronden aan de noordzijde in jukken (jugerum) de nieuwere oppervlaktemaat in deze omgeving voor bouwland. Deze laatste maat is hier ingevoerd door de kelners van het klooster Werden of Fulda. Het is een maat uit de omgeving van de middellandse zee en wordt in de Bijbel reeds genoemd rond 1000 jaar vóór Christus. In de oudste geschriften wordt de oppervlaktemaat gras genoemd in Usquerd en de later aangeslibde gronden opgegeven in jukken. Als in 1283 de Fivelingoërs en de Hunsingoërs voor de zoveelste keer oorlog met elkaar maken om een insula (eiland) en dan de kerk van Usquerd platbranden is dat gewoon een teken van onmacht om deze plaats te behouden en de tegen-

partij niet de lol te gunnen een godshuis te kunnen blijven bezitten. Bovendien was het christendom in die tijd nog niet zo ingeburgerd dat de belijders van de oude natuurgoden het zonder mensenoffers afkonden. Er om loten, wie geofferd werd, was ook niet zo lollig en daarom was een klein oorlogje de meest voor de hand liggende methode om aan offers te komen. De oudere strijders van 50 jaar en daarboven konden toch niet meer zo hard lopen en waren zodoende een mooie prooi voor de tegenstander en een effectieve manier om de bevolkingsdichtheid te beperken. Volgende keer iets over de landmaten in de gemeente Hefshuizen.

M.A. Holtman

BOEKBESPREKING

De Johannieters in Stad en Lande. Geschiedenis van de Johannieters in de provincie Groningen (13e - 17e eeuw), door drs. G.F.Noordhuis. Uitgegeven te Warffum in 1990. Prijs f 28,50. (164 pagina's, 50 afbeeldingen, waarvan 4 in kleur.)

Het werk van Noordhuis voegt een waardevolle bijdrage toe aan de historie van het kloosterwezen in ons gewest. Ooit telde de provincie Groningen 34 kloosters. Van de gebouwen resteert slechts weinig; alleen in Ter Apel krijgt men nog een goede indruk van de omgeving waarin monniken hebben geleefd. Van de vijf Johannieter

commanderieën die Groningen heeft gehad stonden er twee in de gemeente Hefshuizen, nl. ten zuiden van Warffum en op Wijtwerd bij Usquert. De boerderij Warffumerklooster houdt in zijn naam de herinnering aan het voormalige nonnenklooster levend. In de door de familie Hopma Zijlema bewoonde boerderij Kloosterwijtwerd bevindt zich nog een schouw gedateerd 1461 en een kruiswegstatie met de afbeelding van Veronica met de zweetdoek en Simon van Cyrene, die helpt om het kruis te dragen. De auteur schrijft over de organisatie van de Johannieter orde; het geheel is nogal ingewikkeld, er ontbreekt een schema om het geheel te verduidelijken. Dat er aan het werk een uitgebreid literatuur- en bronnenonderzoek ten grondslag ligt, blijkt overduidelijk uit het omvangrijke notenapparaat. Helaas zijn de noten achterin het boek verzameld, zodat de lezer telkens in het boek moet bladeren. Afhankelijk van de bewaard gebleven archivalia lezen we meer of minder over de lotgevallen van de commanderieën in Warffum, Wijtwerd, Oosterwjtwerd, Oosterwierum en Finsterwolde. De bewoners komen aan de orde, vervolgens passeren de economische bases van de kloosterstichtingen de revue. Aan het eind van het boek staat een opsomming van de weinige realia die ons resteren van het rijke kloosterverleden. Vanwege de vele namen die in het boek worden ge-

noemd, zou een persoonsregister op zijn plaats zijn geweest. Het was destijds niet ongebruikelijk dat de bediening van een kerspelkerk werd opgedragen aan een klooster. In ruil voor de voor de zielzorg bestemde inkomsten, leverde het klooster een geschikte priester. Zo werden de kerken van Stitswerd en Winsum bediend door priesters van de Warffumse commanderie, Wijtwerd had de zorg voor de kerken van Maarhuizen en Lutkesaaksum en Oosterwierum ver-

zorgde Oosterwiltwerd.

Helaas zijn de afbeeldingen van geringe kwaliteit; een deel van de kaartjes is onduidelijk en de verantwoording van de illustraties is onvoldoende, de onderschriften zijn te summier en niet foutloos. Het boek, gedrukt op goed papier en gebonden in een stevige band laat zich vlot lezen, zonder overmatig gebruik van vakjargon en geeft een goede indruk van het leven en werken van de Johannieten in ons gewest.

C.G.Reinders

OVER DE GESCHIEDENIS EN DE RESTAURATIE VAN DE KERK TE USQUERT

Tot 1988 stond de Nederlands Hervormde Kerk te Usquert er grauw en grijs bij: kapotte, lekkende goten, hemelwaterafvoeren nauwelijks meer aanwezig, in zeer slechte staat verkerend metselwerk, veel afgefallen pleisterwerk, de ramen ingerot en het interieur haveloos. Nu de restauratie is voltooid staat de goudgele kerk te blinken in de najaarszon en is het interieur ingetogen waardig maar bovenal fraai. Tussen deze twee uitersten van verval en glorie staat de realisatie van een restauratie.

De kerk te Usquert is sinds 7 april 1977 eigendom van de Stichting Oude Groninger Kerken. Op die datum werd het gebouw overgenomen van de Kerkvoogdij der Nederlands Hervormde Gemeente Usquert-Rottum.

Geschiedenis

De oudste vermelding van een kerk te Usquert is te vinden in de levensbeschrijving van de Heilige Liudger, geschreven door Altfried, bisschop van Münster gedurende 839-849. In de verhandeling waarin Liudger de blinde bard Bernlef te Helewyrd (Helwerd) ontmoet staat geschreven: 'En toen ze gekomen waren bij een dorp, Wyscwyrd geheten, waar een kapel was gebouwd, liet hij hem samen met hem bidden en God dank betuigen'. Er zijn maar weinig andere dorpen of steden in ons land die zich op zo'n vroege vermelding van een christelijk heiligdom kunnen beroemen. Het is vrijwel zeker dat deze kapel uit hout was opgetrokken. Tijdens de restauratie zijn de vloeren in de kerk gedeeltelijk verwijderd, doch er zijn geen bouwsporen van deze

eerste kerk aangetroffen.

Tijdens de restauratie zijn de muren zowel in- als uitwendig nagenoeg geheel ontpleisterd. Hierbij kwam naar voren dat het middendeel van de huidige kerk wordt gevormd door tufstenen muren, dus van vóór de brand in 1231. In later tijd is de kerk in baksteen verlengd naar zowel het oosten als het westen en is het gebouw verhoogd. De muuropeningen in deze baksteenvergroete kerk hebben een romano-gotische vorm. Belangrijk is de aanwezigheid van een muurschildering uit de middeleeuwse periode, aan de oostzijde van het koor. Zeer waarschijnlijk zijn de H. Bartholomeus en de H. Christophorus afgebeeld.

De huidige verschijningsvorm van de kerk is hoofdzakelijk negentiende eeuw, vanwege de grote verbouwing in 1863, onder architectuur van J.F. Scheepers. Het neo-gotische karakter van deze verbouwing wordt vooral veroorzaakt door het bepleisterde exterieur met spitsboog- en pinakelbekroonde raamomlijstingen. Het interieur van de huidige kerk is afgedekt met een uit 1855 daterend tongewelf, opgebouwd uit rinkelatten op schenkels, waarna gestucadoord en gewit.

Tegen de oostmuur van het koor staat de preekstoel, waarschijnlijk gemaakt in 1755. Deze preekstoel in rococostijl is gemaakt door de uit Sappemeer afkomstige kistemaker Jan Dieters Brugma.

Restauratieplan

Uitgangspunt voor de restauratie was behoud en accentuering van de neo-gotische verschijningsvorm van het kerkgebouw, aansluitend bij de in 1869 in neo-gotische vorm gebouwde toren. Het is tevens belangrijk dat zoveel mogelijk aanwezige waardevolle bouwdelen worden geconserveerd, in tegenstelling tot reconstructie, waarvoor in een inmiddels verleden regelmatig werd gekozen. Volgens de tegenwoordige opvatting kunnen aanwezige elementen uit een lange bouwgeschiedenis zichtbaar worden gehouden en kunnen 'de eeuwen spreken'.

De restauratie

In opdracht van de Stichting Oude Groninger Kerken werd in 1985 het restauratieplan gemaakt voor het totale gebouw. In 1988-1989 werd de eerste restauratiefase uitgevoerd. Er werd gekozen voor de primair noodzakelijke werkzaamheden, namelijk herstel van de wind- en waterkerende constructies. In deze eerste fase zijn kap en dak hersteld, waaronder de panbedekking, en zijn de in zeer slechte staat verkerende gietijzeren goten vervangen. Als alternatief is gekozen voor een houten lijstgoot in gelijke vormgeving, aan de binnenzijde bekleed met koper. Aansluitend op deze fase kon in de periode 1989-1990 de tweede restauratiefase in uitvoer worden genomen. Deze fase omvatte de voltooiing van de totale

restauratie.

Restauratie van metsel- en pleisterwerk

Allereerst zijn de muren aan de binnenzijde geheel ontleisterd, terwijl van de buitenzijde ongeveer de helft van het pleisterwerk slechte was. Tijdens het ontleisteren kwam de reeds genoemde opbouw in tuf- en baksteen naar voren. In de tufsteengedeelten blijken nog romaanse vensteropeningen zichtbaar te zijn, terwijl de baksteengedeelten romaan-gotische muuropeningen bevatten. Een in later tijd dichtgezet romaan-gotisch laag venster in de zuidmuur werd eveneens zichtbaar, inclusief de oorspronkelijke non-figuratieve beschildering. Het is tevens bijzonder dat het oorspronkelijke ijzeren traliewerk in dit raam nog aanwezig is. De vensternis is open gebleven na de restauratie, het ijzerwerk is slechts geconserveerd en het kleurwerk is eveneens geconserveerd en tot een eenheid gemaakt. In het koor kwamen een aantal dichtgezette spaarvelden tevoorschijn. De op een later tijdstip aangebrachte metselwerkvullingen zijn gedeeltelijk verwijderd en de okerkleurige omlijsting is gecompleteerd.

In het algemeen was aan het metselwerk constructief zeer veel te herstellen. Naast genoemde specifieke bouwdelen was er de losstaande baksteenschil van de zuidmuur; ooit slecht in verband

dichtgemetselde muuropeningen; het door roest uitgezette ijzerwerk in de raankoppen en alle overige slechte metselwerken. Alles is in een goede technische staat gebracht.

Een bijzondere vondst tijdens herstel van het metselwerk betrof enig oud gekleurd glas, achter één van de dichtgemetselde nissen. Onderzoek leert ons dat het waarschijnlijk gaat om laat-dertiende- of vroeg-veertiende-eeuws glas. Daarmee behoort dit gebrandschilderde glas tot het oudste dat ooit in Nederland is gevonden.

Het pleisterwerk was in zeer ernstige mate aangetast door de vernietigende werking van vocht in combinatie met zoutuitbloei. Vochtproblemen ontstonden in het interieur vanwege de gasstralers die bij verbranding van gas een enorme hoeveelheid vocht produceren, het exterieur heeft veel te lijden gehad van intrekend hemelwater.

Alle pleisterwerk is hersteld met een zoutbestendige mortel, zodat zout wel uit de muur kan treden maar het pleisterwerk niet aantast.

Overige herstelwerkzaamheden

Alle houten ramen zijn grondig nagezien en de vele houtrot-aantastingen zijn hersteld. Nadat de houten vloeren onder de banken-blokken waren vernieuwd zijn de herstelde banken herplaatst over-

eenkomstig de situatie voor de restauratie. De muurschildering op de oostwand is door de kunstrestaurateur geconserveerd, onjuiste aanvullingen uit het verleden zijn ongedaan gemaakt en de gehele schildering is bijgewerkt. Tenslotte zijn zowel interieur alsook exterieur geheel geschilderd, waarbij de kerkbanken zijn afgewerkt in eikenimitatie.

Aan het in 1852 door Petrus van Oeckelen gebouwde orgel zijn geen noemenswaardige restauraties uitgevoerd, ofschoon het instrument dringend toe is aan herstel. Wij hopen dat de restauratie van dit waardevolle orgel niet al te lang op zich laat wachten.

Gelijktijdig met deze restauratie zijn enige voorzieningen getroffen die het gebruik van de kerkruimte stimuleren danwel veraangemen. Naast het plaatsen van een keukenblok is de belangrijkste voorziening de installatie van een centrale verwarming met voetelementen in de kerkbanken.

Nadat de koperen luchters door de plaatselijke bevolking waren geïpseerd, glanzen interieur en exterieur van de kerk een ieder tegemoet. De kerk, maar uiteraard ook de toren, zijn opnieuw een sieraad voor het dorp.

Nadere informatie

In dit artikel is slechts een be-

knopte beschrijving gegeven van de historie en restauratie van de kerk te Usquert.

Een uitgebreide beschrijving van de geschiedenis van Liudger, van de kerk van Usquert alsmede van diverse specifieke aspecten van de restauratie staan in 'Groninger Kerken' (uitgave Stichting Oude Groninger Kerken) zesde jaargang nr. 2 (juni 1988) alsmede in de opvolgende publicaties 6 nr. 4 (december 1989), 7 nr. 1 (maart 1990) en 7 nr. 2 (juni 1990).

De Stichting Oude Groninger Kerken

De Stichting Oude Groninger Kerken stelt zich ten doel historische kerkgebouwen in de provincie Groningen in stand te houden en de belangstelling ervoor te bevorderen. De Stichting heeft in eigendom 38 beschermde kerkgebouwen, 15 torens, 2 pastorieën, 5 kerkhoven en één pastorietaanbouw. Voor nadere informatie kunt u zich wenden tot de Stichting Oude Groninger Kerken, Westersingel 43, 9718 CD Groningen, telefoon 050-123569.

Jur Bekooy
(bouwkundige van de Stichting Oude Groninger Kerken)

BERICHTEN (vervolg van pag. 1)

Usquert

- boerderij Kwelderlust, Dwarsweg 34 te Uithuizermeeden
- R.K. kerk, Hoofdstraat w 85 te

Uithuizen (restauratie glas in lood ramen)

Lopende verplichtingen in 1994 betreffen de restauratie van:

- molen Jonge Jan te Uithuizen
- boerderij Cudedijk 1 te Uithuizen
- Ned. herv. kerk en toren te Zandweer
- woning Raadhuisstraat 21 te Usquert
- Zeekaap op Rottumeroog

Het college van B&W is van mening dat prioriteit dient te worden toegekend aan algemene monumenten. Daarnaast worden eigenaren van particuliere monumenten in de gelegenheid gesteld subsidie te verkrijgen voor uitvoering van restauratieplannen.

Hefshuizen

- De gemeenteraad besloot op 5 juli 1990 tot het handhaven van de werknaam Hefshuizen voor de op 1 jan. 1990 samengevoegde gemeenten Hefshuizen, Kantens, Usquert en Warffum. Een naamsvoorstel zal worden gedaan zodra een nieuwe gemeentenaam door een meerderheid gesteund wordt.

- Het nieuwe gemeentewapen zal bestaan uit een zeemeermin met links en rechtsboven resp. een lelie en een Malthezerkruis. Het schild gedekt met een kroon; wapenspreuk EX UNDIS (= uit de wateren).

- Voor een huisstijl of logo wordt gedacht aan een gestyleerde zee-meermin.

- De gemeentevlag van de oude gemeente Hefshuizen, bestaande uit drie horizontale banen in groen-geel-blauw als symbolen voor gras, koren en water, zal worden gehandhaafd. Voor de herkenbaarheid zal het gemeentelogo er aan worden toegevoegd.

- De ambtsketen zal samengesteld worden uit delen van de ambtsketens van de voormalige gemeenten Hefshuizen, Kantens en Usquert. De ambtsketen van Warffum is in deze voormalige gemeente gebleven en wordt beheerd door de Historische Kring.

- Het gemeentehuis van Hefshuizen zal aan de buitenkant worden voorzien van de wapens van de voormalige gemeenten Kantens, Uithuizen, Uithuizermeeden, Usquert en Warffum om uitdrukking te geven aan de herkomst van de tegenwoordige gemeente Hefshuizen. Dit zal gelijk met de uitbreiding van het gemeentehuis in Uithuizen gebeuren.

- De gemeente Hefshuizen is deelnemer geworden van de stichting De Groninger Molen. Als vertegenwoordiger is aangewezen het raadslid J.P.J. Knol.

De stichting De Groninger Molen is opgericht in 1986 op initiatief van Gedeputeerde Staten en heeft nu 11 molens in eigendom. Het algemeen bestuur van de stichting wordt gevormd door de eigenaren van de

molens. De voorzitter van de stichting wordt benoemd door Gedeputeerde Staten. In de gemeente Hefshuizen zijn nog 5 molens, nl. Eva te Usquert, Grote Geert te Kantens, Windlust te Zandweer, De Jonge Jan te Uithuizen en Goliath in de Eemspolder bij Uithuizenmeeden.

- De gemeenteraad besloot in haar vergadering van 27 juni jl. om voor de kernen in de voormalige gemeenten Kantens, Usquert en Warffum beeldkwaliteitsplannen op te laten stellen. Deze plannen zullen als leidraad dienen voor de beheersproblematiek van met name de vooroorlogse bebouwing in de oude gebieden. Voor de kernen van de voormalige gemeente Hefshuizen waren reeds beeldkwaliteitsplannen opgesteld.

Kantens

De gemeenteraad stelde een krediet

beschikbaar voor het herstel van stormschade aan de molen 'Grote Geert'. Het betreft het vervangen van een roede en twee kleppenconstructies.

Uithuizen

Een voorstel van het college van B&W om in het bestemmingsplan Boukema een nieuw aangelegde weg de historische naam Alderhuisingahof te geven haalde het niet. De gemeenteraad besloot tot de naam Boukemahof, omdat deze naam beter klinkt. Er wordt eerst nog gekeken of deze naam wel historisch verantwoord is.

Usquert

Het in 1922, naar een ontwerp van dr. H.P. Berlage gebouwde gemeentehuis, dat door de gemeentelijke herindeling haar functie verloor, is door de gemeente Hefshuizen overgedragen aan de Vereniging Hendrick de Keyser. Deze vereniging beheert in Nederland zo'n 260 historische panden. De gemeente stelde voor de restauratie f 220.000,- beschikbaar. De vereniging zal het gebouw per 1 nov. verhuren aan de Regioraad Noord Groningen.

Warffum

Voor de Reginale Omroep Noord in het programma Streektaal schetste de heer C.G. Reinders, dagelijks bestuurslid van het Museum Het Hoogeland, op 9 aug. jl. de betekenis van Helmer Molema (1822-

1897). Reinders pleitte voor de uitgave van Molema's manuscript voor een verbeterde en uitgebreide tweede druk. Dit manuscript bevindt zich in de Universiteitsbibliotheek te Leiden. Verder deed Reinders de suggestie om een gedenkteken aan te brengen op het graf van Molema of op diens woonhuis, de oude Kosterij aan de Schoolstraat te Warffum.

Brede

De op 15 maart 1982 door brand verwoeste Breedenburg is met het bijbehorend terrein van eigenaar veranderd. Het voormalige hotelrestaurant zal nu een woon- en kantoorbestemming krijgen. Het gebouw wordt in de oorspronkelijke staat hersteld. Met de opruimingswerkzaamheden en het metselen van

de beschoeiingen is inmiddels begonnen.

De in 1982/1983 gerestaureerde Herv. kerk te Breede staat weer in de steigers. Direct na de restauratie bleek het gebruikte materiaal op de buitenmuren niet te voldoen. De kerk krijgt een nieuwe pleisterlaag. Hopelijk is deze van betere kwaliteit dan de vorige.

Het vervallen schuurtje (ca 1912) bij de begraafplaats is door leden van de beheerscommissie geleverd. Het lijkenhuisje zal gebruikt worden als opslag voor onderhouds- en tuingereedschap en zal gedeeltelijk worden verhuurd. De restauratie was mogelijk door een subsidie van de oude gemeente Warffum.

Rottumeroog

De gerestaureerde zeekaap is weer op het eiland geplaatst. De voormalige gemeente Warffum nam indertijd het besluit de kaap te laten herstellen.

De kaap is in 1883 vervaardigd.

J. Toonstra